

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Стаття присвячена виявленню характерних тенденцій інноваційної діяльності промислових підприємств, підвищення якої є наразі однією з головних передумов стабільності та сталого розвитку економіки України. Досліджено сучасний стан інноваційної діяльності вітчизняних підприємств; виділено чинники, що перешкоджають інноваційній активності промислових підприємств та визначено напрями, спрямовані на активізацію інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, технології, промислове підприємство.

RODIONOVA I.
Khmelnitskyi National University

CURRENT STATE OF INNOVATIVE ACTIVITY AT THE INDUSTRIAL ENTERPRISES

The article is devoted to the identification of typical trends of innovative activity of industrial enterprises, the increase of which is currently one of the main prerequisites for the stability and sustainable development of the Ukrainian economy. The purpose of the article is to study the current state of innovative development of Ukrainian industrial enterprises. The present state of innovative activity of domestic enterprises is investigated; the factors, that influence the innovative activity of industrial enterprises and the directions of innovative activity improving are determined. According to the analysis, more than a quarter century of the existence of an independent Ukraine, the dynamics of innovation processes are unstable and rather diverse. In order to improve the innovative activity of industrial enterprises, the necessity to consolidate all their efforts aimed at correcting scientific, technological and innovative policy closer to European standards has been proved. According to the results of the conducted research, it becomes obvious that the assessment of the current state of innovative development of domestic enterprises, as well as the formation of further measures to intensify innovation activities become of particular relevance. Without adjusting the state innovation policy, the awareness of the heads of enterprises of the need for innovation to achieve the main goal of economic growth, which is to increase the efficiency and competitiveness of industrial production, becomes impossible. Review of the current state of innovation allows domestic enterprises to form innovative strategies and identify areas of innovation, strategic innovation goals and innovative enterprises action program aimed at implementing its overall strategic objectives on the formation, maintenance and development of innovative capacity in the short term.

Keywords: innovative development, innovative activity, technology, industrial enterprise.

Постановка проблеми. Ефективне ведення господарської діяльності вітчизняними підприємствами вирішальним чином залежить від удосконалення техніко-технологічних процесів та модернізації виробництва. Через те, підвищення інноваційного розвитку українських підприємств є однією з головних передумов стабільності та сталого розвитку економіки України. Враховуючи те, що, з однієї сторони, для багатьох промислових підприємств існує безліч бар'єрів в активізації інноваційної діяльності, проте з іншої – відкриваються нові можливості подолання існуючих обмежень у вигляді формування інноваційної моделі розвитку, визначення основних напрямів інноваційної політики, виникає гостра потреба в аналізі сучасного стану інноваційної діяльності українських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інноваційної діяльності присвятили свої праці багато відомих зарубіжних та українських економістів. Зокрема, питання інноваційного підприємства досліджувались такими вченими, як І. В. Алексєєв, М. В. Йохна, В. В. Козик, О. Є. Кузьмін, Й. М. Петрович, Х. Я. Соловій, С. С. Саталкін, М. В. Стадник, Л. І. Федулова та інші. При цьому значущість проблем дослідження сучасного стану інноваційного розвитку промислових підприємств з метою формування перспективних напрямів його підвищення зумовила нові напрями розвитку сучасної економічної думки.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Вище зазначені вчені сформували вагоме методологічне та методичне підґрунтя для дослідження різних аспектів формування та функціонування інноваційного розвитку промислових підприємств. Однак, незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, питання щодо вивчення сучасного стану інноваційного розвитку промислових підприємств все ще залишаються актуальними і потребують більш поглибленого вивчення.

Формування цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану інноваційного розвитку промислових підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Промислові підприємства, будучи провідним виробником товарів, головним платником податків у державні бюджети, в залежності від того, яким є їх рівень розвитку, можуть визначати темпи науково-технологічного оновлення, зростання продуктивності праці в інших сферах і галузях, рівень добробуту населення.

Сучасний стан інноваційної діяльності в Україні свідчить про збільшення кількості підприємств, що впроваджували інновації. Так, питома вага підприємств, що впроваджували інновації серед загальної

кількості підприємств становила у 2016 році 16,6 %, тоді як у 2015 – 15,2 %, у 2014 – 12,1 %, у 2000 – 14,8 %, у 1994 – 26,0 %. Порівняно із високорозвинутими країнами, де зазначений показник становить в середньому 50–75 %, в Україні цей показник не є високим. Проте наразі мова йде про відносно поживлення та позитивні зрушення в інноваційній сфері в Україні за останні роки. Про це може свідчити і те, що у 2016 році кількість впроваджених технологічних процесів була найбільшою починаючи із 1996 року – 3489 одиниць (у порівнянні у 1996 році цей показник становив 2138 одиниць). Збереглась позитивна тенденція і у впровадженні інноваційних видів продукції у 2016 році – 4139 одиниць (із 2003 року зазначений показник, який до цього характеризувався досить позитивною динамікою, почав різко падати: із 13790 одиниць у 1991 року до 7416 одиниць у 2003 році).

Як свідчить проведений аналіз більш як за чверть століття існування незалежної України динаміка інноваційних процесів є нестабільною та досить різноманітною (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика інноваційної діяльності промислових підприємств України

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Кількість впроваджених нових технологічних процесів, одиниць	у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих, одиниць	Кількість впроваджених інноваційних видів продукції, одиниць
1991	-	7303	1825	13790
1992	-	6495	1651	16408
1993	-	5085	1120	15395
1994	26,0	3559	990	13163
1995	22,9	2936	1044	11472
1996	19,3	2138	688	9822
1997	17,0	1905	600	10379
1998	15,1	1348	467	10796
1999	13,5	1203	423	12645
2000	14,8	1403	430	15323
2001	14,3	1421	469	19484
2002	14,6	1142	430	22847
2003	11,5	1482	606	7416
2004	10,0	1727	645	3978
2005	8,2	1808	690	3152
2006	10,0	1145	424	2408
2007	11,5	1419	634	2526
2008	10,8	1647	680	2446
2009	10,7	1893	753	2685
2010	11,5	2043	479	2408
2011	12,8	2510	517	3238
2012	13,6	2188	554	3403
2013	13,6	1576	502	3138
2014 ¹	12,1	1743	447	3661
2015 ¹	15,2	1217	458	3136
2016 ¹	16,6	3489	748	4139

¹ – дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції

* - розроблено автором на основі [1, 2]

Про стан інноваційної діяльності промислових підприємств можна судити завдяки проведенню щорічної оцінки ділового клімату (Annual Business Climate Assessment). За індексом ділового клімату в Україні (основними компонентами індексу були: очікування та оцінка підприємцями поточної ситуації, плани розвитку бізнесу на наступні 2 роки) [3], що становив «+0,06» за шкалою від -1 до +1, показник зріс на 5 пунктів, порівняно з 2015 роком, коли його значення становило «+0,01». Результати дослідження свідчать, що оцінки стану ділового середовища покращились, а оптимізм товаровиробників щодо найближчих планів зріс. Разом із цим, низький попит став найбільшою перешкодою для зростання інноваційної діяльності у 2016 році, перевищивши за важливістю несприятливу політичну ситуацію, яка була головною перешкодою для інноваційного розвитку у 2015 році.

Несприятлива політична ситуація все ще залишається вагомою перешкодою для здійснення інноваційної діяльності промисловими підприємствами, перебуваючи на другому місці рейтингу перешкод,

але її вплив дещо послабився, порівняно із 2015 роком. Високі ставки податків та складне адміністрування податків є більш відчутним бар'єром для інноваційно активних підприємств. Часті зміни економічного законодавства, високий регуляторний тиск та корупція також перешкоджають інноваційному розвитку промислових підприємств.

Разом із тим, уже другий рік поспіль експерти [3] позитивно оцінюють «Зміни у регуляторному середовищі України за останні 2 роки». Їх сутність полягає у позитивних змінах щодо процедури реєстрації підприємницької діяльності та ситуації з перевітками. Так, дотримання регуляторних вимог промисловими підприємствами супроводжується значними витратами, насамперед пов'язаними з реєстраційними процедурами, ліцензуванням, технічним регулюванням, санітарно-гігієнічним контролем та перевітками. При цьому загальні витрати промислових підприємств на проходження зазначених процедур протягом 2016 року становили в середньому 27412 грн. Ця сума включає як прямі витрати у формі офіційних та неофіційних платежів, так і непрямі витрати – грошовий вираз часу, яке підприємство витрачало на проходження відповідної процедури. У 2015 році відповідний показник був вищим – 29761 грн, у першу чергу, внаслідок витрат, з якими стикалися промислові підприємства під час перевіток.

Ще одним бар'єром в активізації інноваційної діяльності є те, що рівень довіри промислових підприємств до державної політики залишається низьким. Промислові підприємства скоріше вважають державу перешкодою для здійснення інноваційної діяльності чи навіть «ворогом», ніж партнером. Промислові підприємства довіряють більшою мірою представникам приватного сектору, ніж органам державної влади та громадським організаціям.

Створення сприятливих умов для ведення інноваційної діяльності є більш важливим для промислових підприємств, ніж пряма державна підтримка бізнесу. Підприємства очікують від держави конкретних заходів для сприяння інноваційному розвитку.

Серед важливих проблем у підвищенні інноваційної діяльності підприємств доцільно виділити й те, що переслідуючи мету отримання прибутку у короткостроковій перспективі, власники підприємств більше зацікавлені використовувати дешеву робочу силу і експлуатацію енерговитратного устаткування, аніж упроваджувати у виробничий процес дорогі нововведення. Зазвичай інноваційна діяльність супроводжується значним ступенем ризику і за статистикою лише 10 % впроваджуваних розробок мають комерційний успіх. Зарубіжні дослідники наводять різні оцінки ступеня неуспіху інновацій. За результатами європейських досліджень близько 80 % нових споживчих товарів в упакуванні стають неконкурентоспроможними. Згідно з американськими оцінками ймовірність успіху нововведень на ринках розвинених країн оцінюється, в крайньому випадку, як один шанс із двох. Близько 33 % нових промислових товарів зазнають поразки на стадії виходу на ринок. Поєднання трьох факторів – високої ризикованості розробки та реалізації інноваційних ідей, сприятливих умов для використання дешевої робочої сили, застарілих виробничих технологій і техніки, створюють умови для відхилення на вітчизняних підприємствах 80–90 % усіх інноваційних ідей [4].

Сучасний стан інноваційної діяльності на промислових підприємствах починаючи із 2000 року свідчить і про зміщення пріоритетів від інтелектуальної складової інноваційного процесу в бік його практичних стадій впровадження. Таку тенденцію можна пояснити прагненням у найкоротший термін здійснити оновлення матеріально-технічної бази і підвищити технологічний рівень виробництва, що насправді виправдано як самою природою інноваційних процесів, які вимагають постійної модернізації виробничого апарату, так і докризовою економічною ситуацією, що провокувала прагнення бізнесу до швидкої окупності вкладених коштів і дестимулювала довгострокові інвестиції в неуречевлені технології (дослідження і розробки, придбання патентів тощо) [5].

Таким чином, перед державою та вітчизняними підприємствами, які дотримуються стратегічного напрямку підвищення інноваційного розвитку, стоїть нелегке завдання – консолідувати усі свої зусилля, спрямовані на коригування науково-технологічної та інноваційної політики, освоєння новітніх методів організації і проведення досліджень, створення інноваційної та технологічної інфраструктури і ринку об'єктів промислової власності, наблизивши їх до європейських стандартів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведених досліджень стає очевидним, що оцінювання сучасного стану інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, а також формування в подальшому заходів щодо активізації інноваційної діяльності набувають особливої актуальності. Без коригування державної інноваційної політики, усвідомлення керівниками підприємств необхідності інноваційних змін досягти основної мети економічного зростання, що полягає у підвищенні ефективності та конкурентоспроможності промислового виробництва, стає неможливим. Розгляд сучасного стану інноваційної діяльності вітчизняних підприємств надає можливість сформулювати інноваційну стратегію та визначити напрями інноваційної діяльності, стратегічні інноваційні цілі та інноваційну програму дій підприємства, спрямовану на реалізацію його загальних стратегічних завдань щодо формування, забезпечення та розвитку інноваційного потенціалу в найближчій перспективі.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Наукова та інноваційна діяльність України : статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Київ : Державний комітет статистики України, 2016. – 257 с.
3. Щорічна оцінка ділового клімату [Електронний ресурс] / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/ua/sme_development/working_papers_sme?pid=5651
4. Соловій Х. Я. Сучасний стан, проблеми та способи активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств / Х. Я. Соловій, С. С. Саталкін, З. І. Козар // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 15. – № 3. – С. 185–190.
5. Федулова Л.І. Інноваційний вектор розвитку промисловості України / Л. І. Федулова // Економіка України. – 2013. – 4 (617). – С. 195–205.

References

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy : oficiyniy veb-sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Naukova ta innovatsiyana diyalnist Ukrainy. Statystychniy zbirnyk. – Kyiv : Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy. – 2016. – 257 s.
3. Shchorichna otsinka dilovoho klimatu. – Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsiy. URL: http://www.ier.com.ua/ua/sme_development/working_papers_sme?pid=5651
4. Soloviy Kh. Ya. Suchasnyi stan, problemy ta sposoby aktyvizatsii innovatsiyanoi diyalnosti vitchyznianskykh pidpryemstv / Kh. Ya. Solovij, S. S. Satalkin, Z. I. Kozar // Ekonomichnyi analiz. – 2014. – Т. 15. – 3. – S. 185–190.
5. Fedulova L.I. Innovatsiynyi vektor rozvytku promyslovosti Ukrainy / L. I. Fedulova // Ekonomika Ukrainy. – 2013. – 4 (617). – S. 195–205.

Рецензія/Peer review : 26.10.2017
Надрукована/Printed : 21.12.2017
Рецензент: д.е.н., проф. Нижник В.М.